

Speelwater en Gezondheid.

Kwaliteit, veiligheid, speelwaarde en regelgeving.

ir J. van den Bogaard, senior beleidsadviseur GGD Rotterdam-Rijnmond. Januari 2007

Er is grote behoefte aan spel met water in een verstedelijkende leefomgeving. Het ontwerpen met water in speelbossen kan deels aan deze behoefte tegemoet komen. Mits goed doordacht in ontwerp en beheer bestaan hier vanuit gezondheidsoogpunt of regelgeving geen belemmeringen voor. Integendeel, vanuit gezondheidsoogpunt is waterspel en het leren omgaan met risico's van water noodzaak.

1. Inleiding

Als kinderen mogen meedenken over de inrichting van een natuurspeelplek blijken twee elementen erg gewild te zijn: water en reliëf.¹ Beide elementen zorgen voor variatie en geven net dat ietsje meer. Water hoeft er niet veel te zijn, een stroompje of ondiepe plas is al voldoende. De combinatie reliëf - water maakt de plek helemaal aantrekkelijk voor spel. Daarvoor moeten in ons platte land hulpmiddelen worden gebruikt zoals een pomp of water'bassins' met een verval.

Het speels ontwerpen met water neemt toe, in de stad en in de natuur op natuurspeelplekken. Dit heeft verschillende redenen: groeiende noodzaak tot waterberging, reactie op de verstedelijkte leefomgeving met zijn verharde materialen, klimaatextremen temperen, speelser ontwerpen met meer uitdaging, groeiend inzicht² dat "vies worden" ook gezonde kanten heeft voor zowel kinderen als volwassenen. Tegelijk kent de samenleving de trend risico's zoveel mogelijk uit te sluiten of op zijn minst onder controle te houden. Dit hangt samen met een verstandig gevoel van verantwoordelijkheid nemen. Een houding die wordt gevoed door meer kennis over risico's en door de toenemende vertaling daarvan in termen van aansprakelijkheid. Een houding die, wanneer hij als 'platte regel' wordt toegepast of (uit vrees) doorslaat, echter als rem werkt op goede kanten die het speels ontwerpen met water te bieden heeft. Landen om ons heen laten zien dat meer mogelijk én verantwoord is dan wat in ons land veelal wordt gedacht.³ Ook onze eigen regelgeving biedt minder beletsel dan velen (soms voor het gemak) denken. Deze notitie gaat in op de mogelijkheden.

2. Water op buitenspeellocaties

functies

Water op buitenspeellocaties (openbaar of besloten) kan meerdere functies vervullen:

- Esthetisch (uitstraling, ruimtelijke of lichteffecten)
- Water beheersen of bergen
- Spelen (met/in/op het water, of aan de randen; ook schaatsen)
- Ongewenst geluid maskeren (meestal van verkeer (fontein, verval))
- Educatie (natuurlijke processen zichtbaar maken; meestal bij educatieve voorziening als kinderboerderij, schooltuin).

Deze notitie beperkt zich tot water met de functie spelen: 'speelwater'.

NB Speelwater is geen zwemwater, al gaat incidenteel wel eens iemand 'helemaal nat'.

De ontwerpuitdaging zit in het combineren van de speelfunctie met andere functies. Denk aan spuitende fonteintjes die een plek verfraaien en die uitnodigen tot spel, of aan een speelterrein of – object dat zo is vormgegeven dat het ook overvloedig water kan herbergen en dan nog steeds, maar

¹ Onderzoek Provincie Vlaams-Brabant bij kinderen 8-11 jaar

² onder andere verwoord in de zogenoemde hygiëne hypothese

³ zie onder andere schoolnatuurtuinen en natuurspeelplaatsen in Duitsland, forestschools in Engeland, buitenruimten bij kinderopvangvoorzieningen in Scandinavië

anders, speelbaar is. Bij gecombineerde functies is aandacht voor gezondheid en veiligheid extra geboden omdat de bedoeling van het water minder duidelijk is en de verwachtingen daarom nogal kunnen verschillen. Zodra water óók de functie speelwater heeft, moeten de risico's op dit niveau worden beoordeeld.

kwaliteit

Voor de kwaliteit van het water is van belang met wat voor water het gevoed wordt: drinkwater, opgepompt grondwater, oppervlaktewater? En: wat gebeurt er met het water tussen bron en plek waar met het water wordt gespeeld? Bij drinkwater mag er van worden uitgegaan dat de aanvankelijke kwaliteit voldoet aan de drinkwaternormen. De aandacht moet gaan naar de aansluitleidingen. Bij eigen winning van grondwater moet de kwaliteit van het 'voedingswater' worden onderzocht op (locatie)specifieke parameters. Bij gebruik van regenwater moet rekening worden gehouden met microbiologische en chemische verontreiniging van het water via de oppervlakken waarlangs het water is afgestroomd (vogels, katten, honden, dak- of gootbedekking). Belangrijk is vervolgens hoe de doorstroming is. Is er langdurig gebruik van hetzelfde water (eventueel met recirculatiesysteem, bijvoorbeeld bij fonteintjes), is er continue verversing van een deel van het water, of is steeds sprake van 'eenmalig gebruik'? Bij een open verbinding met oppervlaktewater is de kwaliteit moeilijk te beheersen, maar is doorgaans meer sprake van natuurlijk evenwicht waardoor schadelijke micro-organismen minder snel de overhand krijgen. De bodem en de oevers spelen hierbij beheersmatig een rol: een bak met verharde bodem is makkelijk te legen en vullen en kan eventueel worden gedesinfecteerd omdat er geen planten, vissen en andere waterdieren in voorkomen. Anderzijds hebben de levende elementen in oppervlaktewater een reinigende werking en zijn ze een monitor voor de waterkwaliteit.

Bovenstaande vragen moeten worden onderzocht bij het bepalen van het programma (de functies die het water krijgt) en van het ontwerp. Er moet worden gestreefd naar optimale kwaliteit in relatie tot de functie(s). Als deze aandacht er vanaf de eerste planvorming is, kan de volksgezondheid voldoende gewaarborgd worden. In de beheerfase spelen dezelfde vragen een rol bij de monitoring van de gewenste kwaliteit.

3. Risico's

De begrippen gevaar en risico worden vaak verward. *Gevaar* geeft de theoretische eigenschappen van een situatie, handeling of product. Het wordt vaak als emotie beleefd. *Risico* geeft de kans weer dat een gevaar zich voordoet en beschouwt de ernst daarbij. Dit is veelal een berekening: $\text{risico} = \text{kans} \times \text{ernst}$. Als de ernst van de situatie groot kan zijn, moeten maatregelen worden genomen het risico te verkleinen. Als de kans dat een situatie zich voordoet groot is, kijk je of de ernst acceptabel is of dat maatregelen nodig zijn het risico te verkleinen. De kans hangt samen met de *blootstelling*. Veel maatregelen om risico's te beperken richten zich op het zoveel mogelijk beperken van de blootstelling.⁴ De belangrijkste gezondheidsrisico's voor de gebruiker van speelwater zijn verontreiniging en verdrinking.

verontreiniging

Blootstelling aan verontreiniging in speelwater gebeurt met name door het – al dan niet opzettelijk – inslikken van het water, door contact met de huid, ogen en oren en besmetting via wondjes, en - bij spuiten en sproeien – door het inademen van hele kleine druppeltjes (aerosol) in de lucht. De verontreiniging kan chemisch of micro-biologisch van aard zijn. Chemisch zijn bijvoorbeeld zware metalen of bestrijdingsmiddelen. Gezondheidseffecten zijn minder acuut, meer op langere termijn merkbaar. Onderzoek naar de kwaliteit van de bron en de weg waarlangs het water afstroomt evenals eventuele gedragsregels voor de omgeving (vuilstort, landbouw) kan dit risico sterk reduceren. Microbiologische verontreiniging komt bij speelwater het meest voor en bestaat uit bacteriën, protozoa, virussen en schimmels. Gezondheidseffecten manifesteren zich vrij acuut. Sommige ziekteverwekkers zijn van fecale oorsprong, dat wil zeggen komen met ontlasting van mens en dier in het water terecht. Denk aan mest van landbouwgebieden, watervogels, jonge kinderen of overstort van het riool. De *E.coli* bacterie, boven een bepaalde waarde, is een indicator van deze verontreiniging. Andere ziekteverwekkers, zoals de cyanobacterie (ook wel 'blauwalg' of 'groene soep') hebben een andere oorsprong en kunnen zich ontwikkelen onder gunstige omstandigheden zoals temperatuur of nitraten.

⁴ RIZA rapport 'Volksgezondheid en Water in de Stad' (2002)

Uit de westerse casuïstiek van speelwater⁵ blijkt dat ziektegevallen met name gaan om maagdarminfecties. Regelmatig krijgen groepen kinderen maagdarmlachten die kunnen worden toegeschreven aan verontreinigd speelwater. De klachten omvatten diarree, overgeven, buikpijn, koorts. Op kleine schaal treden af en toe besmettingen met het riskanter E.coli O157 op, die ernstiger gezondheidseffecten (hemolytisch uremisch syndroom) kunnen hebben. Er zijn enkele gevallen gevonden van huidklachten die toegeschreven kunnen worden aan het speelwater. In bijna alle genoemde gevallen gaat het om peuterbaden. Ernstiger ziekten zoals ziekte van Weil (door urine van ratten) en botulisme (door dode vissen en eenden) zijn in Nederland bij mensen zeer zeldzaam en worden nergens in verband gebracht met speelwater. Het gevaar van legionellabesmetting is bij niet spuitend speelwater minimaal en kan daar buiten beschouwing worden gelaten. Bij speelwater dat vernevelt en zich op openbaar gebied bevindt kan legionellapreventie nodig zijn, bijvoorbeeld door desinfectie. Kinderen behoren niet tot de risicogroepen voor legionella.

Door goed ontwerp en beheer van (oppervlakte)water kan de aanwezigheid van ziekteverwekkende organismen en andersoortige verontreiniging beperkt worden. De GGD kan hierbij adviseren. Ook het verminderen van de overstorten van het riool draagt hier aan bij. Overige maatregelen die de hygiëne van het water kunnen bevorderen, komen in 6 aan de orde.

verdrinking

Het is onmogelijk waterpartijen veilig te maken voor kinderen. Jonge kinderen kunnen snel en zonder geluid in een klein laagje water (10 cm is voldoende) verdrinken; ze kunnen er niet zelfstandig uit komen. Dit kan zich overal voordoen: tuinvijver, sloot, fontein, pierenbadje en ook het bad thuis. In het waterrijke Holland werd vroeger jonge kinderen geleerd afstand te houden tot sloten rond het huis door ze bang te maken voor de "bullebak" die graag kindertjes lust in en die in de sloten zou huizen.⁶ Jaarlijks overlijden in Nederland 17 kinderen van 0 tot 4 jaar aan verdrinking. De helft van deze ongevallen gebeurt in en om het huis. Een ziekenhuisbehandeling bij bijna-verdrinking komt bij deze leeftijd gemiddeld 190 keer voor de meeste kinderen zijn 1 of 2 jaar.

De enige manier om oppervlakten water helemaal veilig te krijgen voor jonge kinderen (0-4 jaar), is door te voorkomen dat ze bij het water kunnen komen, hoe ondiep het ook is. Dit staat echter haaks op de bedoeling van speelwater, dat kinderen juist plezier en ervaring met water wil geven. Daarom is bij jonge kinderen, naast een doordacht ontwerp, toezicht nodig. Het toezicht geeft kinderen ruimte op verantwoorde wijze kennis te maken met de eigenschappen en risico's van water. In de openbare ruimte is toezicht een verantwoordelijkheid van de ouders. In een institutionele setting zoals een besloten speeltuin of kinderopvang, is het (mede) een verantwoordelijkheid van de organisatie. Oudere kinderen kunnen, ondanks eventuele voorzorgsmaatregelen, vaak wel zonder toezicht bij het water komen. Voor hen is het zaak te zorgen dat ze zelf uit het water kunnen komen als ze onbedoeld te water zijn geraakt.

Voor een veilig ontwerp van speelwater is aandacht nodig voor het land eromheen, de overgang land-water, en het water.

Spelen bij het water trekt. Rond het water moet daarom voldoende ruimte zijn voor spel. Het omringend terrein moet zicht bieden op het water en de oevers. Een heuvel die steil afloopt in water is riskanter omdat jongere kinderen minder motorische vaardigheden hebben om zich af te remmen, zeker als het glad is. Ook kunnen ze vaak nog niet zo goed klimmen of door laag struikgewas komen. Bij een uitdagender waterontwerp kan een goed gekozen afscheiding deze kinderen dan ook tegenhouden. Veilige waterspeelplekken aanleggen werkt vaak goed. Deze hebben een heldere overgang van land naar water, een stevige oeverrand (brokkelt niet af) en waterbodemp, de waterdiepte is er maximaal 50 cm. Ook een steigertje of bruggetje kan worden ontworpen, met een balustrade passend bij het risico. Voor oudere kinderen (4-8 jaar) is het belangrijk dat het water aan de rand niet diep is (maximaal 50 cm) en dat er geen hoogteverschil (hoge rand) is tussen water en land. Natuurlijke oevers maken het door hun geleidelijk verloop enerzijds makkelijker zelf uit het water te komen, anderzijds is minder goed te zien waar het water begint.

Belangrijk is dat water herkenbaar moet zijn als water. Als er veel waterplanten op groeien zien jonge kinderen niet dat zij daar niet op kunnen staan. Dit moet dus onderhouden worden. Ook de bodem van het water is van invloed op het risico. Een zachte bodem maakt het staan minder stabiel en kan leiden tot wegzakken of zelfs vastzitten van een kindervoet (ook met laars of schoen). Ter versteviging

⁵ Verzameld in de VROM-notitie 'Sierwater, speelwater en bubbelbaden; gezondheidsrisico's, mogelijke maatregelen en juridisch kader' (nog niet gepubliceerd)

⁶ Zie bijvoorbeeld het 'Ja zuster nee zuster' lied "Moeder ik ben zo bang voor de bullebak" .

⁷ Cijfers 2000-2004 Stichting Consument en Veiligheid

kan een veenachtige bodem bijvoorbeeld worden afgedekt met een laag zand. Het zand moet uiteraard zo nu en dan worden aangevuld. Hoe dieper het water, hoe groter het verdrinkingsrisico. Ondiep water nodigt wel weer uit het water in te gaan en er mogelijk te rennen, wat weer vallen kan veroorzaken. Bij een natuurlijke speelplaats kunnen in ondiep water dunne takken worden gelegd die voorkomen dat wordt gerend of dat bij vallen het gezichtje meteen voluit in het water komt. In een vrij toegankelijke omgeving met een speelfunctie is diep water uit den boze. Een diepe beek of grote poel in of vlakbij een speelbos wordt niet aangeraden.

4. Speelwaarde

Spelen met water geeft heel veel plezier. Niet voor niets werkt water op kinderen als een magneet: er dwars doorheen rennen, de strijd met het (stromend) water aangaan, steeds ingenieuzer constructies met water en zand maken, het waterleven onderzoeken, uitproberen hoe ver te kunnen gaan zonder natte voeten te krijgen.... Ook vinden de meeste kinderen het heerlijk te mogen kliederen; met water in de buurt gaat dat heel gemakkelijk. Als het water zich op een speelplek bevindt, zijn ouders hier meestal op voorbereid wat betreft de kleding van hun kind.

Speelwaarde

Buiten spelen draagt in belangrijke mate bij aan een evenwichtige ontwikkeling van het kind:

- buiten spelen is gezond
- buiten spelen bevordert de cognitieve ontwikkeling
- buiten spelen draagt bij aan de sociale ontwikkeling.

Het spel dat kinderen spelen is te onderscheiden in een aantal spelvormen, zoals bewegingsspel, wedstrijdspel, ontmoeting. Idealiter biedt een speelgelegenheid mogelijkheden voor meerdere spelvormen. De activiteiten kunnen worden vertaald naar de volgende functies:

- beweging: actief zijn met je lichaam
- socialisatie: het omgaan met anderen/elkaar
- constructie: het maken, bouwen, scheppen
- fantasie/verkenning: het onderzoeken van mogelijkheden en daarbij de fantasie gebruiken.

Bij een waterspeelplek zijn al deze functies aan de orde. De aanwezigheid van speelwater maakt het voor kinderen extra aantrekkelijk buiten te spelen. Het biedt flink tegenwicht aan de verleiding van tv of computer. Plekken met speelwater scoren dan ook meestal hoog op speelwaarde.

Voor spelen met natuurlijk speelwater gelden grotendeels dezelfde positieve waarden als voor spelen op natuurlijke plekken. Deze gelden zowel voor jonge als voor oudere kinderen. Door de onbepaaldheid van het 'materiaal' kunnen kinderen er zelf betekenis en vorm aan geven, passend bij hun ontwikkeling en temperelement. Dit in tegenstelling tot de kant-en-klare of de standaarddingen (bijvoorbeeld in een zwembad of badje) waarmee kinderen vaak omgeven zijn. Het doet meer beroep op verbeeldingskracht en inventiviteit. Ook vraagt het meer van de zelfredzaamheid. Het onvoldoende leren omgaan met de onvoorspelbaarheid en de risico's van natuurlijk water kan angst doen ontstaan, bijvoorbeeld voor natte voeten, voor waterbeestjes of vies worden. Er wordt een beroep gedaan op het kind als onderzoeker. Er zijn steeds weer nieuwe dingen te ontdekken. De verbondenheid met zo'n 'levende' speelplek draagt ook bij aan de ontwikkeling van de identiteit van kinderen, met name op basisschoolleeftijd.

Water- en zandspel

Water- en zandspel is eigenlijk het belangrijkste basisspel. Het stimuleert de ontwikkeling op velerlei manieren, onder andere sensorisch, motorisch en cognitief. Het is ook heel geschikt voor samenspel. Alle jonge kinderen zouden de mogelijkheid voor zand-waterspel enigszins binnen bereik moeten hebben. In de stedelijke openbare ruimte is dit klassieke spel echter praktisch nergens mogelijk. Dit is begrijpelijk om hygiënische redenen (mensen en dieren). Georganiseerde speeltuinen bieden soms zand-waterspel in het zomerseizoen, maar dat blijkt niet vanzelfsprekend. Voor kleuters wordt dit tekort daarom wat gecompenseerd met de 'zandwaterbak' in de klas. Hiermee wordt vooral het sensitieve aspect aangestipt. Het spelen met een schortje voor met een paar klasgenootjes aan een vierkante meter kunststof bak op stahoogte is onvergelijkbaar met het spel in de gevarieerde werkelijkheid.

Leren omgaan met risico's

In ons waterland met metershoge kademuren, slootoevers, dichtgegroeide plassen en drassige gebieden is het leren kennen van water, zijn eigenschappen en gevaren noodzaak. Speelwater biedt die mogelijkheid, op een prettige manier. Een incident is uiteraard vervelend of afschuwelijk voor de betrokkenen; de reactie moet echter niet zijn alle onveiligheid uit te bannen. Om incidenten zoveel mogelijk te voorkomen, moeten kinderen juist leren omgaan met risico's. Dat is: eigenschappen leren kennen, alertheid oefenen, reactievermogen ontwikkelen en adequate rustige reacties op ongelukken kunnen trainen. Met overdreven veiligheidsmaatregelen sluit je kinderen af van deze belangrijke ervaringsmogelijkheden. Ervaringsleren is een andere vorm van leren dan het gebruikelijke leren op school. Het bevordert het psychologisch functioneren, vooral concentratie, probleemoplossend vermogen, gevoel van zelfvertrouwen, flexibiliteit en een beter aanpassingsvermogen. Vaardigheden die helpen veiliger om te gaan met risico's. Deze vorm van leren geldt voor buitenspel in het algemeen; een natuurlijke omgeving is extra stimulerend door zijn zachtheid, veranderlijkheid en diversiteit.

De houding van ouders is ook belangrijk of kinderen het speelwater 'eng' of 'vies' vinden of juist vertrouwd en spannend. Beschermend gedrag van ouders maakt dat kinderen minder affiniteit hebben met speelnatuur en er minder gebruik van maken.⁸ Voor instellingen zoals een kinderopvang geldt dat zij de risico's die zij nemen voldoende moeten kunnen verantwoorden, bijvoorbeeld met toezicht en met beleidskeuzen die zij aan de ouders duidelijk maken.

Voorkomen moet worden dat de bescherming van de gezondheid dreigt te verworden tot een bedreiging voor de ontwikkeling en het plezier. Dit sluit aan bij de visie-ontwikkeling van het ministerie van LNV.⁹

5. Regelgeving

Algemene zorgplicht

Op natuurlijk speelwater zijn geen formele eisen van toepassing. Uiteraard geldt de algemene zorgplicht. Eventueel kan een eis worden gesteld op basis van de (kader)wet collectieve preventie volksgezondheid. De kwaliteit en veiligheid van speelwater bij instituties zoals een kinderopvang, school of besloten speeltuin is een verantwoordelijkheid van de instelling zelf (voor zover geen sprake is van een 'permanent' peuterbadje) Zij kunnen het bewaken via hun (verplichte) algemene risico-inventarisatie en –evaluatie. Daarin kunnen zij laten zien in hoeverre zij weet hebben van eventuele risico's en welke keuzes zij maken in de betekenis en de aanvaardbaarheid van die risico's. Dit kunnen ze aan de ouders of gebruikers duidelijk maken. Voor speelwater in binnenruimtes gelden evenmin regels; dit zal in de praktijk altijd drinkwater moeten zijn vanwege de hygiëne.

Eisen aan peuterbadjes

Voor de kwaliteit van 'speelwater' gelden alleen wettelijke eisen als het een zogenaamd 'peuterbadje' betreft. Dit zijn verharde bassins die meestal droog staan en waar bij warm weer water in gelaten wordt. Ze kunnen onderdeel zijn van een instelling bijvoorbeeld een kinderopvang. Peuterbadjes vallen niet zoals speeltoestellen onder het Attractiebesluit, maar onder de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (WHVBZ) en het bijbehorend Besluit (BHVBZ), categorie B-badinrichtingen.^{10 11} Voor deze B-voorzieningen gelden globale eisen van hygiëne en veiligheid. Zo moeten bijvoorbeeld de vloeren niet glad zijn en mogen er geen springvoorzieningen zijn. Het water waarmee de bassins worden *gevuld*, moet van drinkwaterkwaliteit zijn. Ondanks dat geen nadere wettelijke normen zijn gesteld, dient het badwater tijdens gebruik uiteraard van dusdanige kwaliteit te zijn dat kinderen niet ziek worden na het spelen in het peuterbadje. Uit steekproeven¹² blijkt dat de kwaliteit nogal eens te wensen overlaat, al is het aantal bekende ziektegevallen beperkt. Provincies kunnen, als toezichthoudende instantie, nadere voorschriften geven zoals het toevoegen van desinfectiemiddel aan het badwater om de groei van ziektekiemen te voorkomen. Steeds meer provincies gaan hiertoe over.¹³ Het rijk vindt dit een positieve ontwikkeling. Zij maakt wel de kanttekening dat de strengere regels (financieel) haalbaar moeten zijn voor de houders van de badjes.

⁸ Gezondheidsraad 2004.

⁹ in het programma 'Jeugd, natuur, voedsel en gezondheid' (in ontwikkeling) (beleidsdossier november 2006)

¹⁰ Meer informatie over de WHVBZ en de toepassing op peuterbadjes op www.infomil.nl

¹¹ Speeltoestellen in het water vallen wel onder het Attractiebesluit ('watertoestellen').

¹² Onder meer Amsterdam 1999 en Provincie Utrecht 2002 t/m 2004.

¹³ Onder meer de provincies Brabant, Gelderland en Utrecht hebben de afgelopen jaren ervaring in opgedaan in meer kwaliteitsborging.

Gemeenten kunnen hier een rol in nemen.¹⁴ Met grootscheepse sluiting van de badjes zou immers 'het kind met het badwater worden weggegooid'. Dat wil zeggen dat de gezondheidsrisico's en eventuele negatieve effecten van maatregelen moeten worden afgewogen tegen de positieve effecten van deze voorzieningen.

Natuurlijk zwemwater valt in de Whvbz onder de categorie C- en D-badinrichtingen. Hiervoor gelden onder meer bacteriologische normen. In de C-categorie worden ook eisen gesteld aan voorzieningen zoals 'voldoende mate van toezicht' en toiletten.

Bij ziektegevallen adviseert de GGD aan de betrokken overheid.

Overig toezicht

De Voedsel en Waren Autoriteit kijkt wanneer zij komen voor toezicht ook naar maatregelen voor legionellapreventie bij vernevelende apparatuur, als dit niet onder andere wetgeving is geregeld. De herziene reikwijdte van het zogenaamde Attractiebesluit¹⁵ gaat niet in op de kwaliteit of veiligheid van speelwater. Wel vallen veerpontjes of vloten die zich op publiek speelterrein bevinden en waarbij de nadruk ligt op spelen (niet op transport), onder dit besluit. Dit geldt niet als het om een tijdelijke constructie gaat. Ook voor de waterdiepte onder speeltoestellen in het water zoals glijbanen (hoger dan 2 meter) bestaan richtlijnen.

6. Overige maatregelen

Een goed programma, ontwerp en beheer vormen de basis voor gezond speelwater, doordacht ten aanzien van zowel speelwaarde als risico's. Naast deze basis kunnen eventueel extra maatregelen worden getroffen om het spelen voor iedereen plezierig te houden.

- Toezicht

Op drukke momenten kan extra beheer of toezicht worden ingezet. Dit kan eventueel worden gecombineerd met activiteiten, bijvoorbeeld bootjes maken.

Ouders kunnen (nog eens extra) worden gewezen op hun verantwoordelijkheid. Eventueel uitleggen dat bij jonge kinderen waarschuwen voor gevaren weinig zin heeft, omdat ze die nog niet inzien en onthouden, laat staan toepassen in een spontane situatie. Voor toezicht is het van belang dat de (jonge) kinderen overal zichtbaar zijn.

- Communicatie en voorlichting.

Dit kan in de vorm van bordjes ("geen drinkwater" "geen zwemwater", informatienummer of site). Bij meer georganiseerde plekken kan het in een nieuwsbrief of (kinderopvang, school!) als onderdeel van het pedagogisch plan. Ook gesprekken van leidsters, leiding of beheerders met kinderen en ouders kunnen goed werken omdat daarmee een norm kan worden gesteld, bijvoorbeeld geen honden bij het water te laten poepen.¹⁶

- Educatie

Een bezoek aan natuurlijk speelwater leent zich goed voor educatie in algemenere zin over het belang van hygiëne, zoals niet in het water poepen/plassen, handen wassen of douchen na spel met/in het water. Dit kan bij groepsuitstapjes of binnen het gezin aan de orde komen.

- Monitoring

Net als bij speeltoestellen is het verstandig een logboek over de waterspeelplek bij te houden over onderhoud, bezoekers, waterkwaliteit, ongevallen, vragen en dergelijke. Deze informatie kan aanleiding zijn het beheer bij te stellen.

Voor meer ondersteunende maatregelen bij instituties wordt verwezen naar de literatuur hierover.¹⁷

7. Afsluiting

Nuchter omgaan met risico's

¹⁴ Zo hebben in Amsterdam de stadsdelen de kwaliteitshandhaving van de peuterbaden op zich genomen: vier maal per dag wordt kwaliteit gemeten; water wordt dagelijks verversd.

¹⁵ Herziening reikwijdte Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS) (in voorbereiding bij VWS)

¹⁶ De publicatie "Uitdaging en veiligheid" van de Nationale Speelraad is hiervoor bruikbaar.

¹⁷ Zie onder meer www.AKTA.nl, www.springzaad.nl, www.bureauniche.nl, www.SOMnet.nl

De redenering van het Beoordelingskader Milieu en Gezondheid¹⁸ is bruikbaar om een nuchtere eindconclusie te trekken over speelwater en gezondheid. In deze afweging spelen mee: de omvang en de ernst van de gezondheidsschade, de waardering van effecten of risico's, de interventiemogelijkheden en de kosten en baten. Voor speelwater geldt een redelijke kans op veel voorkomende klachten door (microbiële) verontreiniging (milde schade). Er is zeer geringe kans op verdrinking bij jonge kinderen (zeer ernstige schade). Met ontwerp en beheer kunnen deze risico's aanzienlijk worden teruggebracht. De kosten daartoe zijn overzichtelijk wanneer ze al in het plan worden meegenomen. De baten van speelwater zijn divers, op korte en lange termijn, moeilijk te kwantificeren en algemeen gewaardeerd. De risico's worden algemeen niet hoog geschat, met name omdat eigen gedrag het risico minimaliseert en jonge kinderen dus zelden zonder toezicht in de buurt van speelwater zijn.

Kortom

Spelen met water geeft plezier en is noodzakelijk voor een gezonde ontwikkeling. Speelwater in een natuurlijke setting biedt rijke mogelijkheden voor spel en ontwikkeling en voor het opdoen van ervaringen met water. Het geeft op relatief veilige manier de jonge gebruikers meer inzicht in de wetten en de risico's van water. De risico's van speelwater zijn niet speciaal extra risico's ten opzichte van die in vertrouwdere settings als zwembaden en natuurbaden.

Bij verstandig ontwerp, aanleg en beheer zijn de gezondheidsrisico's zeer gering. De GGD kan hierbij adviseren. Controle op het beheer en eventuele communicatie naar gebruikers verbeteren de bekendheid met gezondheidsaspecten en de naleving van eventuele gedragsregels.

Geraadpleegde bronnen

- Both, K. (2004). Natuur voor kinderen. In: Pedagogiek in Praktijk, december 2004
- Gemeente Rotterdam (2006) Speel-concepten Rotterdam waterstad (niet gepubliceerd)
- Gezondheidsraad (2001). Microbiële risico's van zwemmen in de natuur. Rapport nr 2001/25
- Gezondheidsraad (2004). Natuur en gezondheid. Invloed van natuur op sociaal psychisch en lichamelijk welbevinden. Rapport nr 2004/09
- Infomil (2004). Handleiding zwemgelegenheden. Duik er eens in. Publicatie W08. Den Haag.
- Ministerium für Umwelt und Forsten Rheinland-Pfalz (1997). Wasser und Natur erleben. Ökologisch orientierte Spiel- und Erlebnisräume. Mainz.
- Nationale Speelraad (2003). Uitdaging en veiligheid. Dilemma's bij het spelen.
- Pötz, H. (1998). Zichtbaar, tastbaar, zinvol. De integratie van natuur en techniek in de vormgeving van stedelijk water. NAI Uitgevers, Rotterdam.
- Provincie Utrecht (2005) Zwemwateronderzoek Peuterbaden 2002 t/m 2004.
- RIVM (2003). Nuchter omgaan met risico's. Rapport nr 251701047. Bilthoven,
- RIZA (2000). Volksgezondheid en 'Water in de Stad'. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling. Rapport 2002.030. Lelystad.
- VROM (2006). Concept notitie Sierwater, speelwater en bubbelbaden; gezondheidsrisico's, mogelijke maatregelen en juridisch kader (in voorbereiding)
- VWS (2007). Concept notitie reikwijdte Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen (WAS) (in voorbereiding)
- Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (WHVBZ, 2000) en bijbehorend Besluit (BHVBZ)
- www.infomil.nl (Informatiecentrum Milieu)
- www.allesoverspelen.nl (NUSO en Stichting Consument en Veiligheid)
- www.vwa.nl (Voedsel en Waren Autoriteit)
- www.keurmerk.nl (Keurmerk Instituut)
- www.veiligheid.nl (Stichting Consument en Veiligheid)
- www.ggd.kennisnet.nl (GGD-en in Nederland)
- www.staatsbosbeheer.nl (speelbossen)
- www.springzaad.nl (netwerk voor ruimte voor natuur en kinderen)
- www.ruimtevoordejeugd.nl (landelijk platform Ruimte voor de Jeugd)
- www.speelraad.nl (spelen en speelgoed)

¹⁸ Zie "Nuchter omgaan met risico's" RIVM 2003.

- www.bureauniche.nl (buitenspeelruimte bij kinderopvang)
- www.SOMnet.nl (onderwijs- en milieuprojecten)
- www.akta.nl (onderzoeks- en adviesbureau voor ruimtegebruik bij accommodaties)
- www.ggdrotterdam.nl (milieu en hygiëne)